

Әдебиятлар

1. Баймуратов Х. А., Жапакова Ф. Н., Нуржанов О. Д. Математика бойынша түсіндірме сөзлик. – Нөкіс: «Билим», 1992. 304-б.
2. Бектаев К., Насыров Д. С., Айымбетов М. К. Математика терминлериниң русша-қарақалпақша сөзлігі – Нөкіс: «Билим», 1992. 436-б.
3. Бердимуратов Е. Қарақалпақ терминологиясы. – Нөкіс: «Қарақалпақстан», 1989. 66-б.
4. Alimov Sh. A., Xolmuhamedov O.R., Mirzaahmedov M.A. Algebra: Uliwma bilim beriw mektepleriniń 9-klassı ushin sabaqlıq. – Tashkent: «O'qituvchi», 2019. 240-b.
5. Berdimuratov E. Qaraqalpaq tili terminleri. – Nö'kis: «Bilim», 1999. 184-b.
6. Mirzaahmedov M.A., Ismailov Sh.N., Amanov A.Q., Haydarov B.Q. Matematika 11. Algebra hám analiz tiykarları. Geometriya, I bólim. – Tashkent: «Zamin nashr», 2018. 192-b.
7. Mirzaahmedov M. A., Ismailov Sh.N., Amanov A. Q., Haydarov B. Q. Matematika 10. Algebra hám analiz tiykarları. Geometriya, I bólim. – Tashkent: «Extremum press», 2017. 144- b.
8. Zaitov A. hám basqalar. Algebra hám analiz tiykarları: 10-klass ushin sabaqlıq. – Tashkent: Respublikalıq bilimlendiriw orayı, 2022. 192- b.
9. Haydarov B.Q., Sariqov E.S., Qo'chqorov A.Sh. Geometriya: 9-klass ushin sabaqlıq. – Tashkent: Huqıq hám jámiyet, 2019. 160-b.
10. Haydarov B., Tashtemirova N., Asrorov I. Geometriya: 10-klass ushin sabaqlıq. – Tashkent: Respublikalıq bilimlendiriw orayı, 2022. 192-b.

РЕЗЮМЕ. Мақолада математика бўйича мактаб дарсликларидаги айрим математик терминлар ҳақида фикрлар берилган.

РЕЗЮМЕ. В статье приводятся мнения о некоторых математических терминах в школьных учебниках по математике.

SUMMARY. The article provides opinions on some mathematical terms in school textbooks on mathematics.

TA'LIM TIZIMIDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISHNING DOLZARB MASALALARI

A.P.Kurmanov – *katta o'qituvchi*

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: texnologiya o'qitish metodikasi, o'qitish texnologiyasi, o'quv-tarbiyaviy vazifalar, o'qitish metodikasi, texnologik ta'lim konsepsiyasi.

Ключевые слова: методика обучения технологий, формирование образования, воспитательные задачи, обучения технологии, концепции технологического образования.

Key words: technology teaching methodology, formation of education, educational tasks, teaching technology, the concept of technological education.

Maktabdagi amaliy mashg'ulotlar an'anaviy tarzda o'ziga xos deb hisoblanadi. Ko'p yillik an'anaga ko'ra, maqsad va vazifalarni belgilashdan boshlab, ularning o'ziga xosligini ta'kidlash odatiy holdir. Xususan, ko'p o'n yilliklar davomida ketma-ket barcha dasturlarda ushbu o'quv fanining ustuvor vazifalari qatorida quyidagilar ko'rsatib o'tilgan: mehnatsevarlikni, mehnatga va mehnatkashlarga hurmatni tarbiyalash; politexnika va mehnat malakalarini shakllantirish; kasblar haqidagi bilimlarni shakllantirish va kasb tanlashga tayyorlash (kasbga yo'naltirish). So'nggi yillarda ularga talabalar uchun texnologik ta'lim vazifasi qo'shildi. Shunday qilib, ushbu o'quv intizomining o'ziga xosligi dastlab maktab o'quvchilarining mehnat, kasbiy va texnologik tayyorgarlikdagi o'ziga xos alohida roli bilan belgilanadi. Biroq bunday talqin xatodir va u davom etar ekan, bu darslarning umumiy tarbiyaviy roli ortib bormaydi. Zamonaviy maktabda ularning maqomini haqiqatan ham o'zgartirish va ularni umumiy ta'lim tizimiga kiritish uchun, birinchi navbatda, odatiy yondashuvlarni qayta ko'rib chiqish va ushbu fanning haqiqiy o'ziga xosligini belgilaydigan yangi jihatlarni aniqlash kerak bo'ladi.

Texnologiyani o'qitish metodikasining predmeti jonli pedagogik jarayon bo'lib, u quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- talabalarni umumiy texnik va maxsus bilimlar elementlari bilan qurollantirish;
- talabalarga texnologik operatsiyalarni bajarish va alohida mashinalar, stanoklar va mexanizmlarni boshqarish bo'yicha politexnik ko'nikmalarni shakllantirish;
- talabalarda mehnatga vijdonan munosabatni tarbiyalash;
- ularda yuksak axloqiy fazilatlarini shakllantirish;
- kasbni ongli ravishda tanlash.

Texnologiyani o'qitish metodikasi uchun ta'limni o'qitish jarayoni mavzusi jarayonining qonuniyatlarini o'rganish tadqiqot predmeti hisoblanadi. Jumladan:

- o'qitish texnologiyasining ijtimoiy-pedagogik asoslarini o'rganish.
- o'qitish texnologiyasining umumiy va qisman usullari.
- o'quv jarayonini amalga oshirishning tashkiliy-texnik shartlarini belgilash.

Vazifalar:

O'rganilayotgan fanning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda o'qitish texnologiyasining o'quv-tarbiyaviy vazifalarini shakllantirish. Jumladan:

- turli yosh guruhlari uchun texnologik o'qitish mazmuniga qo'yiladigan talablarni ishlab chiqish (O'quv dasturlari, darsliklar, o'quv qo'llanmalari);
- tarbiyaviy ishning eng mos shakllarini, o'qitish uslub va usullarini tanlash;
- nazariyani amaliyot bilan, shuningdek, texnologiyani boshqa fanlar bilan bog'lash usullarini ishlab chiqish;
- sinfdan va maktabdan tashqari ish tamoyillari va usullarini ishlab chiqish;
- moddiy jihozlarni ishlab chiqish;
- darslarning maqsadiga muvofiq darslar tuzilishi, uslub va vositalarini tanlashga ta'sir qiluvchi shart-sharoitlarni aniqlash.

Texnologiya - materiya, energiya va ma'lumotlarni odamlar va atrof-muhit manfaatlariga mos ravishda o'zgartirish va qo'llash uchun bilimlar, usullar va vositalar sohasidir.

Maktab o'quvchilarining texnologik ta'limi konsepsiyasi.

Texnologiyaning ta'lim sohasining uchlik vazifasini tasdiqlaydi.

1. Fan-texnika taraqqiyoti yutuqlarini nafaqat o'zlashtirish, balki ijodiy foydalanishga qodir bo'lgan jamiyatning bo'lajak a'zolarining intellektual salohiyati, bilim va kasbiy saviyasini oshirish;
2. O'quvchining bilim qobiliyati va imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim tizimini shakllantirishga ijodiy yondashishni ta'minlash;
3. O'quvchini kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishishga qodir shaxs sifatida tarbiyalash (karyera qilish).

Ta'lim - bu shaxs, jamiyat, davlat manfaatlarini ko'zlab, o'quvchining ma'lum bir holatda erishgan yutuqlari bayoni bilan birga keladigan maqsadli ta'lim va tarbiya jarayoni.

Zamonaviy sharoitda inson faoliyatida asosiy rolni uning ilmiy tayyorgarligi egallaydi, bu umumiy ta'lim va maxsus bilimlarni o'zlashtirish bilan ta'minlanadi: texnologiya bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda ta'lim

uchun namuna, qo'llanma. Shuning uchun texnologik ta'limga o'tish muhim ahamiyatga ega bo'lib, uning maqsadi talabalarni ilmiy bilimlardan foydalangan holda transformatsion faoliyatga tayyorlashdir. Texnologik ta'limga bo'lgan obyektiv ehtiyoj bir qator omillar bilan bog'liq:

- an'anaviy fanlar (matematika, fizika, kimyo) bo'yicha ilmiy bilimlar o'z-o'zidan odamni transformatsion faoliyatga tayyorlashni ta'minlamaydi. Bu vazifa ergonomika, atrof-muhit muhandisligi, texnologiya, informatika kabi integratsiyalashgan muammoga yo'naltirilgan fanlar tomonidan hal qilinishi mumkin, ya'ni, mavzuga yo'naltirilgan ta'limdan muammoga yo'naltirilgan ta'limga o'tish kerak.

Ilmiy-texnologik davr faoliyat natijasiga nisbatan usul va vositalar ustun bo'lishini ta'minlashni taqozo etmoqda, bunga hech qanday bahona bilan erishib bo'lmaydi. Bu faoliyatning hozir va kelajakdagi natijalarini oldindan ko'rish, faoliyat mazmuni va shakllarining rivojlanishini oldindan ko'ra bilish kerak, buning uchun hozir har bir kishi texnologik madaniyatni egallashi kerak.

Bugungi kunda ko'p tarmoqli shaxsni shakllantirish ta'limning ideal maqsadidan haqiqiy amaliy vazifaga

Adabiyotlar

1. Muslimov N.A., Sharipov Sh.S., Quysinov O.A. Mehnat ta'limi o'qitish metodikasi. Kasb tanlashga yo'llash. Darslik. -T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2014. 449-b.

2. Muslimov N.A., Sharipov Sh.S. va boshqalar. Mehnat ta'limi o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. -T.: 2009, 427-b.

3. Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish. -Toshkent: «Fan», 2004.

4. Nishonaliyev U.N., Tolipov U.K., Sharipov Sh.S. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma. -Toshkent: TDPU, 2007. 374-b.

REZYUME. Maqolada talabalarni ilmiy bilimlardan foydalangan holda transformatsion faoliyatga tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqiladi.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается специфика подготовки учащихся к преобразовательной деятельности с использованием научных знаний.

SUMMARY. The article discusses the specificity of preparing students for transformational activities using scientific knowledge.

TEMURIY MALIKALAR MA'NAVİY MEROSI ASOSIDA TALABA-QIZLARDA MA'NAVİY-AXLOQIY QADRIYATLARNI TAKOMILLASHTIRISHDA AUDITORIYADAN TASHQARI MASHG'ULOTLARNING O'RNI

D.T.Qurbonova – *assistent o'qituvchi*

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: ma'naviyat, talaba-qizlar ma'naviyati, auditoriyadan tashqari tadbir, ma'naviy-axloqiy sifatlar.

Ключевые слова: духовность, студенческая духовность, nesluchovoe sobytie, duhovno-nravstvennyye kachestva.

Key words: spirituality, student spirituality, non-auditory event, spiritual and moral qualities.

Mamlakatimizda ma'naviyat va ma'rifatni yuksaltirishda yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga katta e'tibor qaratilmoqda. Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda 1059-sonli "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"da ham odobli, axloqiy fazilatlariga ega, yuksak ma'naviyatli, shu bilan birga bilimdon, zukko, ruhan va jismonan sog'lom, keng dunyoqarash va tafakkurga ega, zamonaviy kasb-hunar egasi bo'lgan vatanparvar yoshlarni yetishtirib berish masalasi ham alohida ta'kidlab o'tilgan [2]. Jumladan, O'zbekistonda yoshlar tarbiyasini zamonaviy asosda ilmiy-texnologik islohot borasida olib borilayotgan ishlar uni bugungi kun ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda ilmiy asoslangan tayanch kompetensiyalar, fazilatlar asosida shakllantirishni talab etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 58-moddasida xotin-qizlarning barcha sohalarida erkaklar bilan teng huquqli ekani e'tirof etilib, davlat xotin-qizlar va erkaklarga jamiyat hamda davlat ishlarini boshqarishda, shuningdek jamiyat va davlat hayotining boshqa sohalarida teng huquq va imkoniyatlarni ta'minlashi ta'kidlab o'tilgan [1]. O'zbekiston fuqarosining ma'naviy-axloqiy qiyofasini belgilovchi fazilatlar, sifatlar – vatanparvarlik, insonparvarlik, milliy g'urur, mehnatsevarlik, baynalmilallik kabilar professor-o'qituvchilar ishtirokida shakllanadi.

Oliy ta'lim tizimida ma'naviyatni shakllantirishda talabalar ongi va qalbini shaxs va jamiyatning axloqiy ongi uchun eng xavfli bo'lgan zararli odatlardan asrash asosiy omillardan biridir. Pedagogik nuqtayi-nazardan qaralganda

aylanib bormoqda. Texnologik komponentsiz umumiy ta'lim bu global muammoni hal qila olmaydi.

Sanoat, qishloq xo'jaligidan tortib, bo'sh vaqt va boshqaruv gacha bo'lgan inson faoliyatining barcha sohalariga texnologiyaning kirib kelishi yosh avlodni umumiy madaniyatning bir qismi bo'lgan texnologik madaniyatning kamida minimal darajasiga ega bo'lishga majbur qiladi. Texnologik ta'lim berish imkoniyatini beradi.

Bilim va ko'nikmalarning an'anaviy to'planishidan amaliy faoliyatda ularni ijodiy qo'llashgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi, bu esa o'qishga bo'lgan motivatsiyani oshiradi va o'quvchining bilish faoliyatini faollashtirishga yordam beradi.

Texnologik tayyorgarlik insonga axborot va texnologik jihatdan to'yingan dunyoda yanada uyg'unroq yashash va o'z intellektual salohiyatini yanada samaraliroq ro'yobga chiqarish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, texnologik ta'lim - bu shaxsda texnologik madaniyatni va transformatsion faoliyatga tayyorlikni shakllantirish uchun tashkil etilgan ta'lim va tarbiya jarayoni. Texnologik ta'lim umumiy ta'limning tarkibiy qismi, kasb-hunar ta'limining asosiy elementidir.

shaxs ma'naviyatini shakllantirish shaxsning ijtimoiy, axloqiy va madaniy shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarga qarshi kurash g'oyasi singdirilib borilishi maqsadga muvofiq. Bu g'oyaning asosini shaxs ma'naviyatini shakllantiruvchi ijtimoiy omillar tashkil qiladi.

Yosh avlodni jismonan sog'lom va ma'naviy yetuk qilib tarbiyalashda ma'naviy tarbiya muhim o'rin tutadi. Ma'naviy tarbiya asosini ikki tushuncha tashkil qiladi. Birinchisi, yoshlar ongini ma'naviy va axloqiy tubanlik illatlari bo'lgan ma'naviy tahdidlardan asrash, ikkinchisi yoshlar ongiga milliy va umuminsoniy fazilatlarini singdirish borasida Sh.Mirziyoyev: "Bugun hayot yangicha fikrlash va ishlash, milliy "aql markazlari"ni shakllantirishni talab etmoqda. Afsuski, atrofda barcha siyosiy-ijtimoiy jarayonlarni chuqur tushunib, ta'sirchan tilda yetkazib beradigan tahlilchi va ekspertlarimiz juda kam. Bunday vaziyatda jamiyatni ma'naviy tahdidlardan himoya qilish borasidagi ilmiy-amaliy tadqiqotlarni tubdan qayta ko'rib chiqish zarur. Shu ma'noda, ma'naviyat va ma'rifat, "Taraqqiyot strategiyasi", Islom sivilizatsiyasi markazlari, ijtimoiy-gumanitar yo'nalishdagi tadqiqot institutlari haqiqiy "aql markazlari"ga aylanishi kerak", – deb ta'kidlaydilar [3].

Auditoriya tashqari ishlar o'ziga xos xususiyatlari bilan o'qish mashg'ulotlaridan farq qilib, talabalar o'z qiziqishlariga va layoqatlariga qarab turli to'garaklarga o'z ixtiyorlari bilan yoziladilar, darsdan tashqari vaqtda o'tkaziladigan ommaviy va individual ishlarga ham o'z istaklari bilan ishtirok etadilar. Auditoriyadan tashqari